

O lux et decus Hispaniae

A Capella Silentium hangversenye
spanyol és portugál reneszánsz zeneszerzők egyházi műveiből,
a Wesselényi utcai Baptista Imaházban,
2013. december 12-én, 19 órakor

Részletes műsor

JACQUET DE BERCHEM: O LUX ET DECUS HISPANIAE

FRANCISCO GUERRERO: KYRIE

FRANCISCO GUERRERO: SURGE PROPERA AMICA MEA
motetta, I. rész

FRANCISCO GUERRERO: GLORIA

FRANCISCO GUERRERO: SURGE PROPERA AMICA MEA
motetta, II. rész

FRANCISCO GUERRERO: CREDO

ESTÉVÃO LOPES MORAGO: VERSA EST IN LUCTUM

FRANCISCO GUERRERO: SANCTUS, BENEDICTUS

ALONSO LOBO: VERSA EST IN LUCTUM

FRANCISCO GUERRERO: AGNUS DEI I.

JUAN ESQUIVEL BARAHONA: DUO SERAPHIM

FRANCISCO GUERRERO: AGNUS DEI II.

TOMÁS LUIS DE VICTORIA: O LUX ET DECUS HISPANIAE

* * *

Kérjük, a műsorszámok között ne tapsoljanak!

A koncert után köszönettel fogadjuk a Capella Silentium számára felajánlott adományait a kijáratnál elhelyezett kosarakban.

Koncertünk műsorát olyan művekből állítottuk össze, amelyek a reneszánsz zene központját jelentő Itáliától távol születtek. Éppen ezért izgalmasak is, hiszen olyan stílust, stílusokat képviselnek, amelyekben nagyobb tér jut az egyéni kezdeményezésnek, az egyéni hangnak, az egyéni megoldásoknak. A reneszánsz Hispánia zenéjének bemutatására valószínűleg tíz koncert sem lenne elég, olyan gazdag kultúráról van szó, mi ezúttal olyan műveket válogattunk össze, amelyek ritkán szólnak meg, de amelyeket szépségük és érdekességük okán érdemesnek tartunk bemutatni. A műsor gerince Guerrero *Surge prospera amica mea* című miséje – ennek tételei közé ékeltünk be – kizárólag zenei szempontokat figyelembe véve – olyan tételket, amelyek a zenei változatosságot szolgálják. A művek egyszerűbb követése és könnyebb befogadása végett az alábbi műismertető szöveg részletekben közli a műsorban domináló Guerrero kalandos életének eseményeit, és az egyes misetételeket is külön tünteti fel.

JACQUET DE BERCHEM: O LUX ET DECUS HISPANIAE

Berchem ma a belgiumi Antwerpen egy városrésze – a kor gyakorlatának megfelelően a zeneszerzőket is úgy emlegették, hogy keresztnevüket szülővárosukkal kapcsolták össze. A berchemi Jakab itt született 1505 körül, de nem töltött sok időt Németalföldön. Valószínűleg csak a mesterséget tanulta ki itt, huszonéves korában már Itáliában tartózkodik, ott éli le életét, urak szolgálatában, Velencében, Veronában, Rómában; Itáliában nősül meg, és itt írja meg több mint kétszáz madrigálját, ami a kor divatos világi műfajaként virágzott ekkoriban. Egyházi művekből valószínűleg jóval kevesebbet komponált, mert mindössze két mise és kilenc motetta maradt fent tőle. Utóbbiak egyike a koncerten hallható mű, aminek érdekessége, hogy középső férfi szólamában, hosszú hangértékekben, lelassítva, időben széthúzva szólal meg az *O lux et decus Hispaniae* ének. Sőt, a dallam kétszer hangzik el, hangról hangra: az első részben is, és a másodikban is, a hallgató mégsem veszi észre, hogy ugyanazt a dallamot hallja. Jacquet de Berchem a maga korában az elismert zeneszerzők közé tartozott, jó módban élt, Rabelais *Gargantua és Pantagruel* című művében a legnagyobbak között említi, valamint Caravaggio híres festményén (*A lantjátékos*, 1596), éppen Berchem egy madrigáljának a szólamkönyve van nyitva a lantos előtt. A Szent Jakabot dicsőítő motetta szövege a 12. században összeállított Kallixtus-kódexből származik, amelyet Spanyolországban, Santiago de Compostelában, a Szent Jakab-székesegyházban őriznek. Védőszentjüket, Szent Jakabot a spanyolok a Matamoros, azaz a „mór ölő” jelzővel is illetik; ennek eredete a mókrok ellen vívott 844-es clavijói csatára megy vissza, amikor a legenda szerint Jakab fehér lovon jelent meg, és győzelemre vezette a keresztény seregeket.

O lux et decus Hispaniae, santissime Jacobe,
qui inter apostolos primatum tenes,
primus eorum martyrio laureatus.

O singulare presidium
qui meruisti videre
redemptorem nostrum
adhuc mortalem in deitate transformatum
exaudi preces servorum tuorum
et intercede pro nostra omniumque salute.

Ó, Hispánia fénye és ékessége, legszentebb
Jakab, kinek az apostolok közt fő helye van,
ki közülük elsőként dicsőültél mártírhalállal.

Ó, egyetlen mentsvárunk,
kinek abban a megtiszteltetésben volt
része(d), hogy láthattad Megváltónkat
még halandó alakban, majd Istenné válva,
hallgasd meg szolgálid könyörgését,
és járj el a mi és mindannyiunk üdvösségéért!

(*Szülágyi Andrea fordítása*)

FRANCISCO GUERRERO: KYRIE

A mise alapját az Énekek éneke egyik versére írott, ma elveszettnek hitt motetta adja, a motetta töredékekben, rövid frázisok erejéig jelenik meg a szólamok anyagában. A tételek elején mindig megjelenik a szöveget ábrázoló felfele haladó skála (Kelj fel...), a mise 1582-ben jelent meg nyomtatásban.

Hosszú és kalandos életet élt Francisco Guerrero, az a zeneszerző, akit mindig csak másodikként említenek a legnagyobb spanyol zeneszerzőnek tartott Tomás Luis Victoria után. Guerrero 1528-ban született Sevillában, és egész élete alatt hű maradt ehhez a városhoz. Az 1550-es években lett széles körben elismert és a legfelsőbb uralkodói körök által is tisztelt alkotó, aki külföldön Velencében, Párizsban és Leuvenben publikálta műveit.

Kyrie eleison.
Christe eleison.
Kyrie eleison.

Uram, irgalmazz!
Krisztus, kegyelmezz!
Uram, irgalmazz!

FRANCISCO GUERRERO: SURGE PROPERA AMICA MEA MOTETTA, 1. RÉSZ

Guerreróról még életében portré és monográfia készült – ez egyetlen más spanyol zeneszerzőről sem mondható el –, a festő Velázquez apósának a kiadásában. Harminczévesen motettáiból összeállított antológiát ajándékozott V. Károly német-római császár, spanyol királynak, aki Yuste kolostorába való visszavonulása után – miután átadta a trónt fiának, II. Fülöpnek – szerzetesek előadásában meg is hallgatta Guerrero egyik miséjét. Eközben a sevillai katedrális segédkarnagyaként szolgált a kevésbé ismert, korosodó Pedro Fernandez mellett.

Az itt hallható motettának nincs köze a miséhez, nem ez az, amelynek alapján íródott a mise, ez 1570-ből való. Érdekessége, hogy a zeneszerző beleszótt a Veni sponsa Christi dallamot is, amely hosszú értékekben hangzik el, de mindig csak az első hat hangja; a motetta első részében mindig egy hanggal magasabbról kezdődve hangzik el ez a hat hang, a második részben pedig mindig egy hanggal mélyebben, így a mű végére visszaér az eredeti hangjaira.

Surge, propera amica mea,
columba mea, formosa mea,
et veni.
Jam enim hiems transiit,
imber abiit et recessit.
Flores apparuerunt in terra,
tempus putationis advenit.

Kelj föl, kedvesem,
galambom, szépségem,
jőjj.
Nézd, vége van a télnek,
elmúlt az esőzés, elment.
Megjelentek a virágok a földön,
itt az éneklés ideje.

FRANCISCO GUERRERO: GLORIA

Több alkalommal kért fizetés nélküli szabadságot, amit meg is kapott. Egyszer például ötven napra távol maradhatott, hogy első misekönyvét személyesen ajánlja Sebastián portugál királynak. Más alkalommal több mint fél évet volt távol, hogy részt vegyen II. Fülöp udvarának spanyolországi utazásain, amellyel II. Miksa német-rónai császár lányát, Anna hercegnőt köszöntötték, és kísérték Segoviába, ahol II. Fülöp negyedik és utolsó felesége lett.

Gloria in excelsis Deo et in terra pax
hominibus bonae voluntatis. Laudamus te,
benedicimus te, adoramus te, glorificamus te,
gratias agimus tibi propter magnam gloriam
tuam, Domine Deus, Rex caelestis, Deus
Pater omnipotens. Domine Fili unigenite,

Iesu Christe, Domine Deus, Agnus Dei,
Filius Patris, Qui tollis peccata mundi
miserere nobis; Qui tollis peccata mundi,
súscipe deprecationem nostram. Qui sedes
ad dexteram Patris, miserere nobis.
Quoniam tu solus Sanctus, Tu solus

Dominus, Tu solus Altissimus, Iesu Christe,
cum Sancto Spiritu: in gloria Dei Patris.

Dicsőség a magasságban Istennek és a földön békesség a jóakarátú embereknek. Dicsőítünk téged, áldunk téged, imádunk téged, magasztalunk téged, hálát adunk neked nagy dicsőségédért, Urunk és Istenünk mennyei Király, mindenható Atyaisten. Urunk, Jézus Krisztus, egyszülött

Fiú, Urunk és Istenünk, Isten Báránya, az Atyának Fia, te elveszed a világ bűneit, irgalmaz nekünk; te elveszed a világ bűneit, hallgasd meg könyörgésünket. Te az Atya jobbán ülsz, irgalmaz nekünk. Mert egyedül te vagy a Szent, te vagy az Úr, te vagy az egyetlen Fölség, Jézus Krisztus, a Szentlélekkel együtt, az Atyaisten dicsőségében.

FRANCISCO GUERRERO: SURGE PROPERA AMICA MEA MOTETTA, 2. RÉSZ

Guerrero huszonhárom segédkarnagy évi után, 1574-ben vette át a sevillai katedrális zenei vezetését, utazási szenvedélyéről azonban nem mondott le. Öt évvel később egy évig maradt távol, hogy Rómában adja ki két nagy gyűjteményét, de 1588-ban is több mint egy év szabadságot kért. A sevillai bíborost elkísérte a királyi udvarba, ahol a feljegyzések szerint kezét csókolt II. Fülöpnek; innen továbbutazott Itáliába.

Vox turturis audita est in terra nostra;
Ficus protulit grossos suos; vineae florentes
dederunt odorem suum.
Surge, amica mea, speciosa mea, et veni.

Gerlebúgás hangzik földünkön,
Érleli első gyümölcsét a fügefafa,
és a virágzó szőlők illatoznak.
Kelj föl, kedvesem, szépségem, jöjj már.
(Énekek éneke 2,10-14)

FRANCISCO GUERRERO: CREDO

A zeneszerző Velencében töltött egy hetet, majd a Szentföldre hajózott, ahonnan fél év múlva tért vissza Velencébe, és megkezdte több hónapig tartó hazaútját. Genovában szállt tengerre, és Marseilles-be kívánt eljutni, de vitorlásukat két alkalommal is kalózkodók foglalták el, Guerrero életét is fenyegetve, és csak váltságdíj ellenében engedték szabadon.

Credo in unum Deum. Patrem omnipotentem, factorem caeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium. Et in unum Dominum Iesum Christum, Filium Dei unigenitum, et ex Patre natum ante omnia saecula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, Genitum, non factum, consubstantialem Patri: per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de caelis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato; passus et sepultus est et resurrexit tertia die secundum Scripturas, et ascendit in caelum sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria, iudicare vivos et mortuos; cuius regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum, Dominum et vivificantem: qui ex Patre Filioque procedit.

Hiszek az egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek, minden láthatónak és láthatatlannak Teremtőjében. Hiszek az egy Úrban, Jézus Krisztusban, Isten egyszülött Fiában, aki az Atyától született az idő kezdete előtt. Isten az Istentől, Világosság a Világosságtól, valóságos Isten a valóságos Istentől, született, de nem teremtmény, az Atyával egylényegű; és minden általa lett. Értünk, emberekért, a mi üdvösségünkért leszállott a mennyből. Megtestesült a Szentlélek erejéből Szűz Máriától, és emberré lett. Poncius Pilátus alatt értünk keresztre feszítették, kínhalált szenvedett és eltemették. Harmadnapra feltámadott az Írások szerint, fölment a mennybe, ott ül az Atyának jobbán, de újra eljön dicsőségben, ítélni élőket és holtakat, és országának nem lesz vége. Hiszek a Szentlélekben, Urunkban és

Qui cum Patre et Filio, simul adoratur et conglorificatur: qui locutus est per prophetas. Et unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum. Et exspecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi saeculi.

éltetőnkben, aki az Atyától és a Fiútól származik; akit éppúgy imádunk és dicsőítünk, mint az Atyát és a Fiút. Ő szólt a próféták szavával. Hiszek az egy, szent, katolikus és apostoli Anyaszentegyházban, vallom az egy keresztséget a bűnök bocsánatára, vallom a holtak feltámadását és az eljövendő örök életet.

ESTÊVÃO LOPES MORAGO: VERSA EST IN LUCTUM

A spanyol születésű, portugál Estêvão Lopes Morago 1575 körül született, és 1630 után hunyt el. Életéről és műveiről nem sokat tudunk; a kor legnagyobb portugál zeneszerzőjénél, Filipe de Magalhães tanult, majd a Portugália középső részén található Viseu katedrálisának a szolgálatában állt haláláig. Műveinek mindössze két kéziratos gyűjteménye maradt fent, mindegyik az egyházi év ünnepeihez, liturgikus alkalmaihoz kapcsolódik. A gyászszertartás részét képező Versa est in luctum motetta hangzásvilága különleges abból a szempontból, hogy a mű mindössze négy szólamra íródott, szólamszövése még a reneszánsz mintákat mutatja, harmóniai, disszonanciái viszont a barokk szabadabb, merészebb fordulatait idézik.

Versa est in luctum cithara mea,
et organum meum in vocem flentium.
Parce mihi Domine,
nihil enim sunt dies mei.

Hárfám siránkozásra hangolódott,
fuvolám a sírók hangjára.
Kegyelmezz, Uram,
mert nincs több napom hátra.

(Jób könyve 30,31; 7,16)

FRANCISCO GUERRERO: SANCTUS, BENEDICTUS

Végül Guerrero hazaért Sevillebe, szolgálatba is állt, de műveinek kiadási költségei és a váltásdíjak kifizetése miatt komoly anyagi nehézségekkel kellett szembenéznie. Ekkor már idős embernek számított, hatvanesztendő volt, és nem is bírta erővel a rá bízott feladatokat – a templomi énekesfiúk nevelését, a háztartását vezetését –, adósok börtönébe került, ahonnan a katedrális váltotta őt ki 280 dukátot fizetve hitelezőinek. Alonso Lobót szerződtették az énekesfiúk nevelésére.

Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus
Sabaoth.
Pleni sunt caeli et terra gloria tua.
Hosanna in excelsis.
Benedictus qui venit in nomine Domini.
Hosanna in excelsis.

Szent vagy, szent vagy, szent vagy,
mindenség Ura, Istene.
Dicsőséged betölti a mennyet és a földet.
Hozsanna a magasságban.
Áldott, aki jön az Úr nevében.
Hozsanna a magasságban.

ALONSO LOBO: VERSA EST IN LUCTUM

Alonso Lobo minden bizonnyal Guerrero tanítványa volt, az idős mester távollétében őt szerződtették a sevillai katedrálisba, az énekesfiúk nevelőjének. Végül, 1593-ban a toledói székesegyház karnagyává nevezték ki, 1604-ben viszont a sevillai katedrális zenei vezetőjeként adnak számot róla a dokumentumok. Halála után Portugáliában, Mexikóban és Spanyolországban is az egyik legnagyobb spanyol zeneszerzőként tisztelték. Versa est in luctum kezdetű gyászmotettája az 1602-ben, Madridban kiadott első misekönyvben jelent meg nyomtatásban. (A mű szövegét lásd a fenti Morago-motettánál.)

FRANCISCO GUERRERO: AGNUS DEI I.

Úti élményeiből Guerrero 1590-ben könyvet adott ki, amely hamar népszerű lett – ennek előszavában írja, hogy minden évben, ahányszor csak karácsonyi canzonettákat és villanciócat komponált a sevillai katedrális számára, mindannyiszor visszakíváncozott a Szentföldre. Hetvenedik évén túl, 1599 januárjában is oda indult volna – ismét egy év szabadságot kérve –, de elhalasztotta az utazást. Ez végzetesnek bizonyult, ugyanis a Sevillában nyáron kitört pestisjárványnak ő is áldozatul esett.

Agnus Dei qui tollis peccata mundi,
miserere nobis.

Isten Báránya, ki elveszed a világ bűneit:
irgalmazz nekünk.

JUAN ESQUIVEL BARAHONA: DUO SERAPHIM

Juan Esquivel de Barahona 1563 körül született, és 1612 után halt meg; korának egyik legtermékenyebb és legjobb zeneszerzőjeként tisztelték. Szülővárosa, Ciudad Rodrigo karnagyaként kezdte pályáját, majd Oviedóba került, onnan Calahorrába vezetett útja, végül visszatért szülővárosába. Ott a város püspöke vette pártfogásába, és fizette három latin nyelvű egyházi gyűjteményének kiadását. Az itt elhangzó rövid mű érdekessége, hogy a két angyalt a két kezdő szoprán szólam jeleníti meg, már-már barokkos szóábrázolással.

Duo seraphim clamabant alter ad alterum:
Sanctus Dominus Deus Sabaoth.
Plena est omnis terra gloria ejus.

Így kiáltott egyik szeráf a másiknak:
Szent a Seregek Ura,
dicsősége betölti az egész földet.

(Ézsaiás 6,3)

FRANCISCO GUERRERO: AGNUS DEI II.

Guerreronak már életében rengeteget énekelték műveit, halála után több mint kétszáz évvel, Latin-Amerikában az egyik kedvenc szerzője volt a gyülekezeteknek. Dallamos zenéje, a hangulatok még egyházi műveiben is jól megkülönböztethetők, és ez érdekes módon mutatott némi rokonságot a 18. század zenéjével. A fent említett Pacheco számításai szerint Guerrero annyi művet komponált – többek között tizenhét misét, és 150 más liturgikus művet –, hogy életének minden napján legalább egy oldalt kellett írnia.

Agnus Dei qui tollis peccata mundi,
dona nobis pacem.

Isten Báránya, ki elveszed a világ bűneit:
adj nekünk békét.

TOMÁS LUIS DE VICTORIA: O LUX ET DECUS HISPANIAE

Tomás Luis de Victoria (1548 k. – 1611) az első számú spanyol reneszánsz zeneszerző; akit nemcsak hazájában, hanem Európa-szerte számon tartottak. Victoria tizenhat évesen, II. Fülöp király támogatásával Rómába ment, ahol beiratkozott a Loyolai Szent Ignác alapította Collegium Germanicumba. Ezekben az időkben valószínűleg tanította őt a szomszédos Collegium Romanum zenetanára, Giovanni Pierluigi Palestrina, és nagymértékben hatott stílusára. 1575-ben pappá szentelték, ezt követően számos római templomban vállalt karnagyi posztot, mígnem Néri Szent Fülöp személyes felkérésére 1578-tól, Palestrinát váltva, a San Girolamo della Carità zeneigazgatója lett, ahol papi feladatokat is ellátott. 1586 körül visszaköltözött Spanyolországba, hogy csendes körülmények közt papi hivatásának szentelhesse életét. 1587-ben kinevezik a

szülőházájába hazatelepült özvegy császárné és magyar királyné, Habsburg Mária személyes káplánjának. Férje halála után, Miksa magyar király özvegye a sarutlan kármelita apácák madridi kolostorába vonult vissza, lányát Margit osztrák főhercegnőt követve Victoria nemcsak komponált a zárda zenei élete számára, hanem papi feladatokat is ellátott.

Koncertünkön elhangzó motettájának különlegessége, a sztereo hatás. a két felső szólam kánonban énekel a mélyebb három szólam felett. A kor zenéjére jellemző gyorsulva fokozás figyelhető meg a kompozícióban: a két felső szólam hosszú értékekben kezdi, de egyre apróbb értékekben énekel, egyre díszesebb dallamokat.

(A mű szövegét és magyar fordítását lásd a koncert nyitószámánál.)

* * *

A **Capella Silentium** 2009 októberében alakult, műsorait egy-egy zenetörténeti téma, jelenség köré szerkeszti. Az énekegyüttes legfiatalabb kórusként megnyerte kategóriáját a **bécsi Nemzetközi Schubert Versenyen** 2010 novemberében, ugyanitt elnyerte a kötelező mű legjobb előadásáért járó különdíjat, valamint továbbjutott a nagydíjas versenyre is. 2012 októberében, tizenkilenc kórus közül a második helyen végzett a **Riminiben megrendezett nemzetközi kórusverseny** vegyeskari kategóriájában, illetve a legjobb kamarakórusnak járó különdíjat is neki ítélte a nemzetközi zsűri. További információ: www.capellasilentium.hu

A Capella Silentium tagjai:

Balla Boglárka
Balogh Máté Gergely
Csernyik Balázs Ferenc
Csipes Zoltán
Góbi Sándor
Iványi Márta
Karsa Ilona
Középesy László
Mészáros Mátyás
Murányi Eszter
Stippinger Anita
Szablics Karolin
Szilvay Máté
Terray Boglárka
Tóth Annamária
Weiszburg Zsuzsanna

Művészeti vezető: Várkonyi Tamás

Köszönjük a Wesselényi utcai Baptista Gyülekezet támogató együttműködését!